

Kauppa- ja teollisuusministeriölle

Lausunto immateriaalioikeuksien valvontadirektiivistä

Electronic Frontier Finland - EFFI ry

Yleistä

EFFI ry:n näkökulmasta direktiiviehdotus on lähtökohtaisesti tarpeeton, koska olemassa oleva immateriaalioikeuslainsäädäntö edellyttää riittävän tehokkaiden oikeusturvakeinojen sisällyttämistä kansallisiin lainsäädäntöihin (esim. TRIPS). Koska kuitenkin näyttää ilmeiseltä, että direktiiviä yritetään tosissaan saattaa voimaan, haluamme kommentoida sitä tässä eräiltä osin.

Olemme erityisen huolissamme digitaalisista tuotteista, jotka rinnastetaan direktiivissä mm. lääkkeisiin, alkoholiin, leluihin ja autojen osiin. Toivomme luonnollisesti piratismiin ja tuotevääreännösten tehokasta kitkemistä kun kyse on yksilöiden turvallisuudesta ja terveydestä. Emme kuitenkaan voi lainkaan yhtyä direktiivin oletukseen että digitaalisia teoksia tulisi koskea samat säännöt.

Huomionarvoisesti direktiiviehdotuksen taustalla olevat “tutkimukset” eivät koske juurikaan turvallisuutta tai terveyttä vaan nimenomaan digitaalisia tuotteita. Eniten käytetty lähde lienee Business Software Alliancen (BSA) tilastot tietokoneohjelmistojen mahdollisista markkinoista ja arvioituista työllisyysvaikutuksista. Yleisemmin eri etujärjestöjen tuottaman materiaalin käyttö lainsäädäntöhankkeiden perusteluina osoittaa huonoa hallintotapaa. EFFIn näkemyksen mukaan komission olisi pitänyt teettää ensin puolueettomilla tutkimuslaitoksilla lainsäädäntöpoliittisesti neutraalit taustaselvitykset.

BSA:n tilastoissa on muun ohella merkittäviä metodologisia ongelmia. Esimerkiksi ohjelmisto- ja mediateollisuudesta esitetyt tappioluvut perustuvat mm. oletuksiin, että yksi piraattikopio vastaisi yhtä ostettua kopiota ja että näin lasketuilla voitoilla palkattaisiin uusia työntekijöitä. Todellisuudessa mediateollisuus hyötyy mm. verkostovaikutusten ja brändien leviämisen takia merkittävästi piratismista Itä-Euroopassa eikä se toisaalta työllistä suoraan kuin lähinnä hallintoa ja uusia vastaavia lakeja lobbavia lakimiehiä. Tappiolukuja tulkittaessa on myös muistettava että niitä laadittaessa ei ole otettu huomioon vaihtoehtoisia liiketoimintamalleja digitaalisille tuotteille, jotka eivät perustu lisenssituloihin (esim. avoimen lähdekoodin tietokoneohjelmistot, erilaiset markkinointistrategiat).

Lakien säätäminen ei voi olla kielipeliä

Direktiiviehdotuksessa käytetty kieli antaa aiheita erityiseen huoleen. Virallisiin asiakirjoihin viitataan monissa yhteyksissä joten niissä tulisi kuin suinkin mahdollista käyttää asiakieltä ja esitetyt väitteet tulisi perustella viittein puolueettomiin tutkimuksiin. Jos käytettävissä on vain eri intressitahojen tilastoja ja selvityksiä esimerkiksi monopolitilanteen takia, tulisi lähdekritiikin kanssa olla erityisen huolellinen.

Tämä direktiivi ei näitä minimivaatimuksia täytä. Kaikkein omituisin ajatus ehdotuksessa on piratismiin kytkeminen järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja terrorismiin. Tällainen kielipeli ei ole

mediateollisuuden etujärjestöille uutta. Direktiiviehdotuksessa väitetään ilman mitään viitteitä (s.23), mm. että “piratismi kulkee käsi kädessä järjestäytyneen rikollisuuden kanssa”, “käytetään rahanpesuun”, “...on sanottu olevan nykyään kannattavampaa kuin huumekauppa” ja “kannustaa rikollisuuteen terrorismi mukaan lukien”. Näitä heittoja ei ole perusteltu mitenkään. Voimme vain ihmetellä direktiiviehdotuksen laatineiden rohkeutta nojata näin vahvasti yhden osapuolen poliittiseen retoriikkaan.

Hieman kärjistäen ilmeisesti liputta joukkoliikenteessä matkustamisesta pitäisi alkaa langettaa kovempia tuomioita sillä nykyinen pieni tarkastusmaksu kannustaa rikollisuuteen. Muistutetaan vielä, että myös huumekauppa ja terrorismi ovat osa rikollisuutta ja katso: liputta matkustaminen on yhteydessä terrorismiin ja huumekauppaan! Tämän jälkeen poliitikkojen tuki lakihankkeelle onkin huomattavasti helpompi saada. Mainitsematta jää, että jos lipun hinta on liian kova ja rangaistukset kohtuuttomat, osa matkustajista kävelee tai pyöräilee mitä voisi perustella myös kansanterveydellisillä syillä.

Sanavalinnat luovat mielikuvia ja mielikuvat muuttuvat ajan myötä “totuusiksi” ellei niitä kyseenalaisteta ajoissa. Vaikka direktiivin kielenkäyttö on paikoin suorastaan humoristinen, kysymys on siis vakavasta ja kauaskantoisesta asiasta. Niinpä EFFI:n mielestä Suomen tulisi huomauttaa direktiiviehdotuksessa käytetystä kielestä ja ehdottaa ainakin sivuilla 22-23 esiintyvien raikeyksien muotoilemista uudelleen.

Yksityiskohtaisia kommentteja

Rangaistusluonteiset vahingonkorvaukset (artikla 17)

Suomessa ja muissa EU-maissa on voimassa niin sanottu täyden korvauksen periaate. Vahingon kärsijälle korvataan syntynyt vahinko täysimääräisenä, ei enempää eikä vähempää, ellei ole erityisiä syitä sovitella korvausta. Esimerkiksi tekijänoikeusloukkauksissa on siten ollut lähtökohdana teosten normaali lisenssihintaa ja summia on voitu kohtuullistaa, jos korvaus olisi noussut muuten kohtuuttoman korkeaksi (esim. piraatti BBS-tapaukset). On myös hyvä muistaa, että yksinoikeuden omistaja hyötyy tavanomaista enemmän lisenssihintaan sidotusta korvauksesta, koska korvaustapauksissa tuotteesta ei ole tarvinnut maksaa valmistuskustannuksia ja -veroja.

Direktiiviehdotus poikkeaa tästä lähtökohdasta merkittävästi. Artiklan 17 mukaan korvauserusteena tulee olla kaksinkertainen lisenssimaksu. Kohtuullistamis- tai sovitteluperusteita ei mainita. Vaihtoehtoisesti artiklassa ehdotetaan vahingonkorvausta, joka perustuisi paitsi lisenssimaksuihin myös tuloihin, joita olisi mahdollisesti ansaittu ilman oikeudenloukkausta. Tällainen ehdotus johtaisi niin omituiseen tilanteeseen, että piratismiin vastustamisesta voisi tehdä kannattavaa liiketoimintaa. Tässä muodossa artikla 17 “laillistaisi” BSA:n laskelmat, joita voitaisiin käyttää ilmeisesti sellaisinaan tuomioiden perusteluissa.

Ajatus rangaistusluonteisista vahingonkorvauksista on siten paitsi kohtuuton myös mahdollisesti rikoslain periaatteiden vastainen. Näillä perustein EFFI ehdottaa artiklan muotoilemista kauttaaltaan uudelleen.

Tuomioiden julkaiseminen tuomitun laskuun (artikla 19)

Artiklassa 19 otetaan käyttöön hyvin kyseenalainen rangaistusmenetelmä: yksinoikeutta loukanneen pitäisi maksaa tuomion julkaiseminen oikeudenhaltijan määräämässä sanomalehdessä. Rangaistusmenetelmänä tällainen häpeärangaistus olisi mahdollisesti ihmisoikeussopimusten vastainen. Artiklassa ei ole mitenkään rajattu kuinka vakava oikeudenloukkauksen tulee olla, jotta oikeudenhaltija voisi vaatia tuomion julkaisemista ja kuinka kallis ilmoituksesta voi tulla. Ilmeisesti oikeudenhaltija saa päättää nämä asiat mitä ei voi pitää loukkaajan kannalta mitenkään kohtuullisena saatikka rikosoikeudellisen selkeysvaatimuksen mukaisena (pitää olla selvää millainen rangaistus seuraamus mistäkin rikoksesta seuraa)

Patentoidut tekniset suojakeinot (artikla 21)

Artiklassa 21 luotaisiin täysin riittämättömin perustein jälleen yksi uusi oikeudellinen suojakerros digitaalisille teoksille. Emme näe ainoatakaan digitaalisten teosten lajia jossa tällaiselle uudelle suojalle olisi tarvetta. Tällä hetkellä digitaalisia teoksia ja tietokoneohjelmia voivat suojata mm. tekijänoikeudet, tekniset suojakeinot (tekijänoikeusdirektiivistä) ja patentit. Artiklan 21 ehdottomalla määräyksellä teknisten suojakeinojen kiertäminen voitaisiin jälleen kerran tulkita rikolliseksi toiminnaksi ilman että kiertäjillä olisi mitään puolustuskeinoja.

Ilmeisesti lainsäätäjä ei ymmärrä mitä tekniset suojakeinot ovat. Käytännössä esimerkiksi erilaisissa tiedostoformaateissa (esim. Microsoft Office) ja salausalgoritmeissa (esim. DVD-levyjen suojaus ja uusimmat CD-levyjen kopiosuojaukset) on useita patenteja. EU:ssa ja Suomessa on juuri väännetty kättä siitä, milloin mm. yksityishenkilö voi kiertää teknisen suojakeinon jos teoksen laillinen käyttäminen ei muuten onnistu. Tekijänoikeusdirektiivissä ja kansallisissa laeissa teknisiä suojakeinoja ei ole säädelty ehdottomasti vaikka lainsäätäjä tätä ensin yrittikin: DVD- ja CD-levyjen suojaukset saa purkaa jos esim. levyä ei voi muuten laillisesti soittaa autossa tai kannettavalla soittimella. Tiedostoformaatin saa myös purkaa, jos purkamisen tarkoituksena on esimerkiksi eri ohjelmien keskinäinen yhteensopivuus. Miten näiden tärkeiden poikkeusten käy, jos direktiiviehdotuksen artikla 21 tulisi nyky muodossaan voimaan?

Tarkoittaako artikla 21 mahdollisesti, että mm. DVD- ja CD-levyjen suojauksia ei saa murtaa koska niihin kohdistuu patenteja? Tällöin artikla 21 olisi myös ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että direktiivi ei puuttuisi mitenkään tekijänoikeuksien ja patenttien sääntelyn sisältöön. EFFI katsoo, että Suomen tulisi ensisijaisesti vaatia artiklan 21 poistamista ehdotuksesta ja toissijaisesti vähintäänkin selkiytettävä kriteerejä, jolloin suojauksen voi lailliseen tarkoitukseen murtaa. Lisäksi voimme ymmärtää vain murtovälineiden käyttämisen olevan joskus laitonta mutta niiden hallussapito ja valmistus tulisi olla aina sallittua siksi että murtovälineillä on myös laillisia tarkoituksia (vrt. aseet tai tekijänoikeuksiin liittyen kopiokoneet, videot ja vertaisverkot).

Yhteenveto

Lopuksi korostamme, että direktiiviehdotus on teknisestä harmonisointitavoitteestaan huolimatta äärimmäisen poliittinen. Sen vaikutukset eivät koskisi vain "teollisuutta" vaan myös yksityishenkilöitä, pienyrittäjiä ja erilaista harrastustoimintaa.

Ei liene sattumaa, että direktiiviehdotus tulee julki juuri ennen kuin EU:n itälaajentuminen saadaan päätökseen. Direktiivin asettamat velvoitteet vaikuttavat eniten juuri uusiin jäsenmaihiin, jotka eivät ole neuvotelleet direktiivin sisällöstä saatikka pääse siitä päättämään. Direktiivin hyötyjät ovat sen

sijaan pääosin monikansallisia yrityksiä, joiden kotipaikka on joko nykyisen EU:n rajojen sisällä tai Pohjois-Amerikassa.

EU:n parlamentissa direktiiviehdotus on käsittelyssä valitettavasti vain teollisuus- ja oikeusasioiden komiteassa. Oikeusasioiden komitean puheenjohtaja Janelly Fourtoun luonnos komitean kannanotoksi kuvastaa hyvin mihin direktiivillä pyritään. Fourtou toistaa mediateollisuuden argumentteja ja päättyy luonnoksessaan tulokseen, että ehdotus on “liian pehmeä tiettyihin piratismiin muotoihin”. EFFI:n kanta on päinvastainen: direktiiviehdotus on ennen kaikkea liian jyrkkä ja liian epämääräinen. Siksi se tulisi ensisijaisesti hylätä. Vähintäänkin vaadimme, että direktiiviehdotus kirjoitetaan merkittävilta osiltaan uusiksi kumartamatta millekään etujärjestölle

Helsingissä 9.5.2003

Mikko Välimäki
Puheenjohtaja
Electronic Frontier Finland – EFFI ry

puh. 050 598 0498
mikko.valimaki@effi.org
PL 9800 - 02015 TKK
fax. (09) 694 9768

Ville Oksanen
Varapuheenjohtaja

puh. 040 536 8583
ville.oksanen@effi.org

Electronic Frontier Finland - EFFI ry on perustettu käyttäjien ja kansalaisten oikeuksien puolustamiseksi Internetissä. Yhdistys pyrkii vaikuttamaan muun muassa lainsäädäntöhankkeisiin sananvapaudesta, yksityisyydestä, tekijänoikeudesta, tietokoneohjelmien patentoinnista ja ei-toivotusta sähköisestä viestinnästä Suomessa ja Euroopassa. Lisätietoja EFFIn kotisivulta osoitteesta <http://www.effi.org/>.